

ความคิดเรื่อง เสรีภาพและความรับผิดชอบที่ปรากฏในหนังสือ

Search for a Method

หนังสือ Search for a Method (แสวงหาวิธีการ) เป็นผลงานทางปรัชญาที่มีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "Question de Methode" เผยแพร่เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๐ หนังสือเล่มนี้เป็นภาคหน้าทีนำไปสู่ผลงานชิ้นใหญ่ของซาร์ตร์ คือ Critique of Dialectical Reason (ไม่สามารถหาต้นฉบับได้ในขณะที่ทำการวิจัยปี พ.ศ. ๒๕๒๑) แต่ถึงกระนั้นหนังสือแสวงหาวิธีการ ก็เป็นผลงานที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ซาร์ตร์มุ่งหวังหาวิธีการเพื่อที่จะประนีประนอมความคิดแบบปัจเจกบุคคล (individual person) กับขบวนการทางประวัติศาสตร์ จนมีผู้ให้สมญาปรัชญาในช่วงหลังของเขาว่าเป็น neo-Marxism หรือ neo-existentialism.

อติภาวะของมนุษย์มีความสำคัญกว่าสิ่งใด

มาร์กซ์ (Karl Marx, ๑๘๑๘ - ๑๘๘๓) มีทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างความคิดต่าง ๆ ขึ้นเอง ทั้งนี้โดยรับอิทธิพลจากการพัฒนาการผลิต โครงสร้างสังคม ซึ่งได้แก่ความคิดทางการเมือง ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และความคิดคิดต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลผลิตของมนุษย์ทั้งสิ้น จนอาจกล่าวได้ว่าถ้าหากปราศจากมนุษย์รูปการทางความคิดเหล่านี้จะไม่สามารถพัฒนาไปได้เลย เพราะรูปการทางความคิดเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่เป็นขบวนการแยกอยู่เฉพาะในตัวเอง สิ่งเหล่านี้จึงต้อง เป็นสิ่งที่มีอยู่ในความคิดของมนุษย์ มนุษย์ไม่ได้มาจากสวรรค์หรือมีอยู่ในพระบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า แต่มนุษย์สร้างตัวมนุษย์เอง มาร์กซ์ เริ่มต้นศึกษามนุษย์จากชีวิตจริง แล้วแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่าอุดมคติเกิดขึ้นจากชีวิต ชีวิตไม่ได้ถูกกำหนดโดยอุดมคติ แต่อุดมคติต่างหากที่ถูกกำหนดโดยชีวิต ส่วนการจะอธิบายว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น ต้องศึกษาถึงสาเหตุที่เป็นจริงของชีวิต ซึ่งขึ้นอยู่กับขบวนการผลิตทาง เศรษฐกิจนั่นเอง เมื่อพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตพัฒนาไป

ความคิดและผลผลิตทางความคิดก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ผลที่ได้ออกการ เคลื่อนไหว เปลี่ยน-
 แปรของประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย พลังทางการผลิตนั้นหมายถึง "เครื่องมือของ
 การผลิต อุปกรณ์ แรงงานที่โครงสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นมา และประชาชนที่ทำงานใน
 กระบวนการของการผลิตตามพื้นฐานของประสบการณ์การผลิตในระดับหนึ่ง"^๑ พลังทางการ
 ผลิตจะผลักดันให้เกิด ความสัมพันธ์ที่ประชาชนเข้าไปสู่แนวทางของการผลิตมูลค่าเศรษฐกิจ
 นั้น ซึ่งเรียกว่าความสัมพันธ์ทางการผลิต^๒ ตัวอย่าง เช่น เมื่อมีการคิดเครื่องจักรทันสมัย
 ขึ้นมาเป็นพลังการผลิตในระบบทุนนิยม มันก็จะ เป็นปัจจัยทำให้ลักษณะความสัมพันธ์เคิมระหว่าง
 เจ้าของที่ดินกับทาสกลักรเปลี่ยนไป อันจะทำให้โครงสร้างทางการเมือง กฎหมาย ปรัชญา
 ศิลปวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์
 ทั้งนี้เพราะทัศนะ เช่นนามพื้นฐานความคิดว่ากิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นกิจกรรม
 พื้นฐาน เพราะมนุษย์ชาติต้องกิน ดื่ม มีที่พัก และเครื่องนุ่งห่มเสียก่อน จึงจะสามารถ
 สนใจติดตามการเมือง วิทยาศาสตร์ ศาสนา ฯลฯ คอร์นฟอर्थ^๓ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

^๑ ทัวี หมิ่นนิกร, (แปลและเรียบเรียง), สสารธรรมสำนักประวัติศาสตร์
 (พระนคร : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๔.

^๓ Maurice Cornforth, The Open Philosophy and the Open
 Society, (New York. International Publisher, 1970), p.135. อ้างอิง
 ในชเนศ อารณสุวรรณ, "ปรัชญาประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซ์", วารสารธรรมศาสตร์
 ปีที่ ๖ เล่มที่ ๒ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๑๕) : ๔๓.

มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ในสังคมด้วยการ เขาร่วมกระบวนการผลิตทางสังคม ในขณะที่
 ที่สัตว์ทั่ว ๆ ไปไม่สามารถกระทำได้ มีการประดิษฐ์ เครื่องมือ เครื่องไม้ต่าง ๆ
 อันเป็นผลจากความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จนกระทั่งก่อให้เกิดมี
 ความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมขึ้น และจากจุดนี้เองที่มนุษย์ในยุคหนึ่งได้สร้าง
 ภาพแวดล้อมหนึ่งขึ้นมาและถ่ายทอดคดลงมายังมนุษย์อีกยุคสมัยหนึ่ง ในที่สุดเรา
 ก็มองเห็นการถ่ายทอดสืบเนื่องมรดกทางสถาบัน ประเพณี วิถีชีวิต ความรู้
 ความคิด วัฒนธรรม รวมทั้งการทิ้งให้คนอื่นรุ่นหนึ่งได้พบกับความขัดแย้งที่ยังไม่
 อาจตัดสินหรือกิจกรรมสังคมที่ยังไม่สมบูรณ์ของคนรุ่นก่อน

มาร์กซ์เองแสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า

มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ของเขาเอง แต่เขาไม่ได้สร้างมันตามความพอใจ
 และไม่ได้สร้างมันภายใต้สภาพแวดล้อมที่พวกเขาเลือกกันเอง หากแต่พวกเขา
 เขาสร้างมันขึ้นมาภายใต้สภาพแวดล้อมที่ได้รับถ่ายทอดมาจากอดีตที่อยู่ต่อหน้า
 เขาโดยตรง^๑

ซาร์ตรมีความเห็นว่า มาร์กซ์ มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับอัตถิภาวนิยม คือการ
 ยกย่องคุณค่าอัตถิภาวะของมนุษย์ แต่แทนที่มาร์กซ์จะตระหนักถึงคุณค่าแห่งอัตถิภาวะของมนุษย์
 เพื่อดำเนินไปสู่จุดหมายให้ตลอด ในตอนท้ายมาร์กซ์กลับเอาคุณค่าแห่งอัตถิภาวะของมนุษย์
 เขายู่ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจ เหตุที่ซาร์ตรมีความเห็นเช่นนี้ เพราะคิดว่า "มาร์กซ์
 มองวิวัฒนาการของสังคมว่าเป็นขบวนการทางธรรมชาติที่ถูกครอบงำโดยกฎเกณฑ์ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับ

^๑ Karl Marx, The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte,
 (New York : International Publishers, 1969), p.15. อ้างอิงในแหล่งเดียวกัน.

กับเจตจำนง สัมปัติญะหรือความตั้งใจของมนุษย์ แต่ในทางตรงกันข้าม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นกลับกำหนดสิ่งคั่ง กลาวของมนุษย์"

ความคิดในทัศนะ เช่นนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในการที่ชาลตรจะนำเอาปรัชญาของมาร์กซ์มาอธิบายความเป็นไปของสังคม หรือขบวนการทางประวัติศาสตร์ ตามแนวความคิดของชาลตรซึ่งยึดถือเสรีภาพแห่งปัจเจกบุคคล ดังที่เขาได้อธิบายไว้ในผลงานตอนต้น ๆ มาโดยตลอด แต่ชาลตรยอมรับความคิดของมาร์กซ์ในบางส่วน และมีความเห็นว่า ปรัชญาของมาร์กซ์เป็นปรัชญาร่วมสมัยระบบเดียวที่สามารถนำมาอธิบายสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเขาจึงหาทางแก้ไขส่วนที่เห็นว่าบกพร่อง เพื่อนำไปสู่การประนีประนอม แล้วนำความคิดนั้นมาปฏิบัติในสังคม

ปัจเจกบุคคลต้องมาก่อนชนชั้น

ในด้านการอธิบายมนุษย์ ชาลตรไม่เห็นด้วยกับมาร์กซ์ เพราะชาลตรเห็นว่า มาร์กซ์สนใจศึกษามนุษย์ในขณะที่มนุษย์อยู่ในวัยหนุ่มเท่านั้น จนอาจจะกล่าวได้ว่า ในความคิดของมาร์กซ์นั้น มนุษย์เติบโตสมบูรณ์ที่สุด เมื่อมนุษย์คนนั้น เริ่มรับค่าจ้างงวดแรกของชีวิต มาร์กซ์ล้มวัยเด็กของคนไป ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีประสบการณ์กับอันยภาพ (alienation) หรือกล่าวได้ว่าอันยภาพทำให้มนุษย์มีตัวตนขึ้นเป็นครั้งแรกในการทำงานของเขา แมว่าการกระทำของมนุษย์นั้นได้มีมาก่อนหน้านั้นแล้ว คือ ตั้งแต่วัยเด็ก อันยภาพ

^๑ Jean-Paul Sartre., Search for a Method, trans. Hazel E. Barnes (New York : A Division of Random House, 1968), p.86.

"Marx considers social evolution to be a natural process governed by laws which do not depend upon the will, the consciousness or the intention of men, but which, on the contrary, determine them."

หมายถึงสภาพที่เป็นอยู่อย่างไม่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้สูญเสียเป้าหมายของความเป็นมนุษย์ในสังคมให้แก่สิ่งที่เป็นสิ่งภายนอกตนเอง เช่น ภัยพิบัติหรือการทำงานของตนเอง เกิดจากที่มนุษย์ได้รับรู้ว่าการทำงานของตนนั้นไม่คุ้มค่าเงินไปเพื่อการพัฒนาสมรรถภาพของตนซึ่งอยู่ในภาวะแฝงให้ปรากฏขึ้นในสังคม (โดยปรากฏทางผลผลิต) การทำงานที่ควรจะเป็นกิจกรรมเพื่อการยกมนุษยชาติให้สูงพ้นจากอาณาจักรของสัตว์ หรือ เครื่องจักร กลับกลายเป็นกิจกรรมที่ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง (ดูรายละเอียดหน้า ๒๓ - ๒๔ - ๒๕ - ๒๖ - ๒๗ - ๒๘ - ๒๙ - ๓๐ - ๓๑ - ๓๒ - ๓๓ - ๓๔ - ๓๕ - ๓๖ - ๓๗ - ๓๘ - ๓๙ - ๔๐ - ๔๑ - ๔๒ - ๔๓ - ๔๔ - ๔๕ - ๔๖ - ๔๗ - ๔๘ - ๔๙ - ๕๐ - ๕๑ - ๕๒ - ๕๓ - ๕๔ - ๕๕ - ๕๖ - ๕๗ - ๕๘ - ๕๙ - ๖๐ - ๖๑ - ๖๒ - ๖๓ - ๖๔ - ๖๕ - ๖๖ - ๖๗ - ๖๘ - ๖๙ - ๗๐ - ๗๑ - ๗๒ - ๗๓ - ๗๔ - ๗๕ - ๗๖ - ๗๗ - ๗๘ - ๗๙ - ๘๐ - ๘๑ - ๘๒ - ๘๓ - ๘๔ - ๘๕ - ๘๖ - ๘๗ - ๘๘ - ๘๙ - ๙๐ - ๙๑ - ๙๒ - ๙๓ - ๙๔ - ๙๕ - ๙๖ - ๙๗ - ๙๘ - ๙๙ - ๑๐๐) จากสภาพดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงเป็นผู้มีเหตุผลจะเกิดจิตสำนึกเรียนรู้ว่าสภาพแห่งความไม่เหมาะสมดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นจากความบกพร่องของกระบวนการผลิตและการแจกจ่ายผลผลิตที่ดำเนินไปตามเงื่อนไขของระบบชนชั้น ชนชั้นที่ใช้แรงงานสร้างผลผลิตโดยตรงกลับต้อง เสียผลผลิตเหล่านั้นให้แก่ชนชั้นอีกชนชั้นหนึ่งซึ่งไม่ได้กระทำการผลิต แล้วชนชั้นที่ไม่ได้กระทำการผลิตนั้นก็เอาผลผลิตนั้นกลับมาหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากชนชั้นผู้ใช้แรงงานอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมนุษย์รับรู้ถึงอันนี้ มนุษย์จะต้องแก้ไขเงื่อนไขอันบกพร่องนี้เพื่อถวายเป็นบุญกุศลให้แก่วิชาการศาสตร์ด้วยตนเอง (มาร์กซ์มีทัศนะว่า มนุษย์ทุกคนมีจิตสำนึก มีเหตุผล และมีเป้าหมายที่จะสร้างสรรคสังคมใหม่ การสร้างสังคมใหม่นั้นคือการสร้างประวัติศาสตร์ในตัวของมันเอง) ทั้งนี้จารตรได้อธิบายว่า มาร์กซ์จะละเลยที่จะศึกษาลักษณะของมนุษย์แต่ละคน เพื่อเข้าใจความเป็นมนุษย์เพื่อนำไปสู่การศึกษาปัญหาของกลุ่มหรือชนชั้น การเริ่มศึกษาจากกลุ่ม เดียวเป็นการมองข้ามความสำคัญของปัจเจกบุคคล เพราะจารตร เคยอธิบายมาแล้วว่าปัจเจกบุคคลเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดสังคม

จารตรมีความเห็นว่าการศึกษาเพื่อค้นหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และชนชั้นของมนุษย์ ควรต้องศึกษาปัจเจกบุคคล และครอบครัวอันเป็นเสมือนตัวกลางระหว่างชนชั้นกับปัจเจกบุคคล โดยข้อเท็จจริงแล้วครอบครัวก็อยู่ในขอบข่ายของเคลื่อนไหวของประวัติศาสตร์ และยังเป็นเสมือนสิ่งสมบูรณ์ในความมีคตินิยมของวัยเด็ก ทั้งนี้เพราะเด็กเจริญวัยขึ้นภายในขอบเขตของครอบครัว ครอบครัวคือสังคมหน่วยย่อยที่สุด สังคมที่เด็กจะเข้าใจมากที่สุดก็คือครอบครัวอันอยู่ใกล้ชิดกับตัวเด็กมากที่สุด

ซาร์ตรจึงเห็นว่าควรจะให้ความสนใจศึกษาครอบครัวด้วย แทนที่จะให้ความสนใจแต่เพียงสังคมอันกว้างขวางกว่า เพราะครอบครัวก็เป็นหน่วยย่อยของสังคม ย่อมเป็นตัวแทนลักษณะบางอย่างของสังคมได้ ลักษณะเหล่านี้คือลักษณะที่เด็กจะได้เรียนรู้ก่อนที่จะเข้าใจความเป็นไปของสังคม การที่เด็กได้เรียนรู้ลักษณะภายในครอบครัวที่แตกต่างกัน ทำให้บุคลิกภาพของเด็กซึ่ง เป็นปัจเจกบุคคลจากครอบครัวต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย

ซาร์ตรแสดงทัศนะว่าองค์ประกอบที่ทำให้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นก็คือปัจเจกบุคคล เพราะปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยย่อยที่มีความเป็นจริงในตัวเอง การมองข้ามไปถึงโครงสร้างของสังคมส่วนรวม เป็นการมองจากสิ่งภายนอกตัวมนุษย์เข้ามาสู่อัตถิภาวะของมนุษย์ เป็นการสนับสนุนแนวความคิดจิตนิยมโดยไม่รู้ตัว ซึ่งซาร์ตรให้สมญาว่าเป็นอุดมคตินิยม (Idealism) ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายขวา อุดมคตินิยมฝ่ายขวาคือความคิดที่ให้ความสำคัญแก่กฎเกณฑ์ ประเพณี ความมีอยู่ของพระเจ้า หรือสิ่งภายนอกตัวมนุษย์อย่างอื่น ๆ ว่ามีความสำคัญเหนืออัตถิภาวะของมนุษย์ ส่วนอุดมคตินิยมฝ่ายซ้ายคือแนวความคิดที่เสนอว่า อัตถิภาวะของมนุษย์อยู่ที่อิทธิพลของชนชั้น ซึ่งมุ่งไปสู่สังคมที่มีเสรีภาพสมบูรณ์แบบ ซาร์ตรไม่ต้องการ โต้แย้งกับอุดมคตินิยมทั้งสองแบบ เพราะมันไม่เป็นผลดีทั้งสองแบบ ในเมื่อตลอดเวลา เขาพยายามละทิ้งความคิดแบบสารัตถนิยม (Essentialism) เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของอัตถิภาวะของปัจเจกบุคคล

ในทัศนะของซาร์ตรก่อนที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันในรูปสังคมนั้น มนุษย์จะอยู่ร่วมกันในรูปของการรวมกลุ่ม (collection) ก่อน ในขั้นนี้มนุษย์จะอยู่ในฐานะปัจเจกบุคคลที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความสัมพันธ์กัน ไม่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร ตัวอย่าง เช่นกรณีคนคอยรถเมล์ การคอยรถเมล์ไม่ได้มีความหมายเป็นอะไรเลย เพียงแต่เป็นพหุภาพของคนแต่ละคน (plurality of solitudes) โดยมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันคือขึ้นรถเมล์ เมื่อรถเมล์มาถึง การขึ้นรถเมล์นั้นทุกคนจะมีเหตุผลต่างกัน บางคนต้องการกลับบ้าน บางคนต้องการไปทำงาน บางคนต้องการไปพบเพื่อน เป็นต้น เขาจะไม่สนใจว่าใครจะขึ้นรถคันที่เขาจะขึ้นหรือไม่ ถ้ามีที่จำกัดเขาก็ปรารถนาจะขึ้นมากกว่าคนอื่น อาจจะไม่มีการจัดคิว

หรือจำกัดว่าใครจะขึ้นก่อนขึ้นหลัง ลักษณะเช่นนี้คือลักษณะการรวมกลุ่ม ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นใน
 ชั้นนี้ขึ้นไปโดยบังเอิญ ไม่มีใครกำหนด ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลมีเจตจำนงที่จะกระทำแล้วพบ
 ภัยหารวมกัน หรือแต่ละคนต่างก็เป็นปัญหาของกันและกัน มนุษย์ในกลุ่มนั้นจะหาวิธีการ
 หากฎเกณฑ์ เพื่อแก้ไขปัญหา และประกันความปลอดภัยร่วมกัน ในชั้นนี้มนุษย์มีความสัมพันธ์
 กันโดยร่วมกันสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ และสถาบันขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา
 และเพื่อความมั่นใจ ทำให้เกิดเป็นสังคมขึ้น มนุษย์ของรับผิดชอบสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้นรวม
 กันคือสังคม เหตุผลก็คือว่าสังคมเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงเจตจำนงรวมของปัจเจกบุคคลแต่
 ละคนทีตนเองได้ใช้เสรีภาพส่วนบุคคลสร้างขึ้น

มนุษย์คือผู้สร้างประวัติศาสตร์

ฮาเซล อี บาร์น^๑ เขียนอธิบายความคิดของซาร์ตรไว้ว่า ซาร์ตรได้ให้คำจำกัด
 ความมนุษย์ว่าเป็นเสมือนสัตว์ (the being) ซึ่งเป็นเจ้าของความเป็นไปได้ของการสร้าง
 ประวัติศาสตร์ และมนุษย์ต้องตระหนักว่าความเป็นไปได้นี้คือ เป็นไปตามขบวนการปฏิพัฒนา
 (The Dialectical process) โดยพื้นฐานของสังคมซึ่งเดิมอยู่ในสภาพก่อนประวัติศาสตร์
 หรือยังไม่เป็นประวัติศาสตร์ (pre-historic or non-historic) มนุษย์จะอยู่ในสภาพ
 กระทำซ้ำอย่างไรจุดหมาย จนเขาทั้งหลายพบปัญหาของความแรนแค้น การแก่งแย่ง เขา
 จึงได้สร้างสิ่งหนึ่งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสมดุลที่แน่นอน อันจะทำให้เขามี
 ชีวิตอยู่ร่วมกันได้ สิ่งนั้นอาจจะเป็นพิธีกรรม การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประวัติศาสตร์เริ่มต้นจาก
 การเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน และเหตุการณ์นั้นทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น มนุษย์จึงสร้างขึ้น
 สิ่งเคราะห์ใหม่ขึ้นเพื่อแก้ปัญหานั้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกของเขา ประวัติศาสตร์จึง
 เกิดขึ้นควยเหตุนี้

^๑ Hazel E. Barnes, ในคำนำของ Jean-Paul Sartre, Search for a Method, p.XVII.

ความคิดที่ทำให้มารักษ์แตกต่างจากชาวกรีกในเรื่องนี้ ประการแรกก็คือ มารักษ์แสดงทัศนะว่าครรลองของชีวิตมนุษย์ในอดีตและปัจจุบันถูกจำกัดโดยตรง โดยแบบของผลิตผลและความสัมพันธ์ของผลิตผล รวมทั้งโดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ แต่ในทัศนะของชาวกรีก มนุษย์เป็นผลิตผลของตนเองจากการเลือกกระทำอย่างมีเสรีภาพ มนุษย์เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ ในขณะที่เขาสร้างนั้นไม่มีสัจ (being) ไคมารับรู้ประวัติศาสตร์ที่เขาสร้างขึ้น ซึ่งแสดงว่าเขาได้สร้างขึ้นมาอย่างอิสระ ไม่มีอำนาจภายนอกที่มนุษย์มาบีบบังคับการกระทำของมนุษย์ ประการที่สอง มารักษ์อธิบายว่ามนุษย์จะต้องทำการแก้ปัญหาเรื่องผลิตผลโดยอาศัยโครงสร้างขั้นพื้นฐาน มนุษย์จะต้องตีความประวัติศาสตร์ว่าเป็นภาวะที่เกิดจากการต่อสู้ทางชนชั้น มนุษย์จะไม่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง ตราบใดที่ยังมีความแตกต่างทางชนชั้นอยู่ เพราะชนชั้นนายทุนยอมตองเอาโรคเอาเปรียบชนชั้นกรรมาชีพอยู่ตลอดไป ชาวกรีกมีความเห็นว่าการพูดถึงการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อไปสู่จุดหมายอันเป็นเสรีภาพนั้นไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะเริ่มต้นจากการจำกัดเสรีภาพ จะทำให้เกิดเสรีภาพได้อย่างไร มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันโดยลงละเมิด เสรีภาพของกันและกัน ในขณะที่รับผิดชอบความมีเสรีภาพของตนเองจะต้องรับผิดชอบต่อเพื่อนร่วมโลก ประการที่สาม มารักษ์เสนอความคิดว่า ความคิดและคุณค่าที่มีอิทธิพลคือ ความคิดและคุณค่าของชนชั้นที่มีอำนาจเหนือกว่าปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลจะแสดงออกถึงลักษณะของชนชั้นของตนเองออกมาในการกระทำสร้างสรรค์และในชีวิตประจำวัน

จะเห็นว่าการอธิบายความเป็นไปในทางประวัติศาสตร์โดยผ่านทางชนชั้น เป็นการลดฐานะความสำคัญของอัตถิภาวะของปัจเจกบุคคลลง เป็นทาสทางชนชั้น ปัจเจกบุคคลไม่มีอิสระที่จะเลือก ไม่มีอิสระที่จะทำ แต่ต้องกระทำตามแรงผลักดันของชนชั้น เศรษฐกิจกับกรรมกร มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน มีการกระทำแตกต่างกันเพราะเศรษฐกิจอยู่ในชนชั้นนายทุน กรรมกรอยู่ในชนชั้นกรรมาชีพ อย่างเช่นกรรมกรที่ต้องทำงานหนักที่ท่าเรือ ในทัศนะของมารักษ์มิใช่เพราะเขาใช้เสรีภาพเลือกที่จะเป็นเช่นนั้น แต่เป็นเพราะเขาไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือ ชนชั้นของเขาถูกนายทุนซูตริคเอาโรคเอาเปรียบ แต่ถ้าในทัศนะของชาวกรีก เขาจะอธิบายว่า กรรมกรคนนั้นเลือกที่จะรับผิดชอบต่อชีวิตของเขาในฐานะอย่างนี้ เขายังมีสิทธิ์ที่จะเลือกอาชีพอื่นที่ไม่ใช่กรรมกรได้

ในส่วนที่เหมือนกันระหว่างลัทธิอัตถิภาวนิยมกับลัทธิมาร์กซิสม์ ชาร์ตรไคเขียนไว้ว่า

ลัทธิอัตถิภาวนิยมเหมือนกับลัทธิมาร์กซ์คือยึดถือประสบการณ์เป็นหลักในการค้นหา การสังเคราะห์ที่เป็นรูปธรรม อัตถิภาวนิยมสามารถรู้ถึงการสังเคราะห์เหล่านี้ เพียงแต่ในส่วนรวมที่เคลื่อนไหวแบบปฏิพัฒนา ซึ่งไคแกประวัติศาสตร์ หรือถ้า จะกล่าวในแง่คิดทางวัฒนธรรมอย่าง เครงครัด ซึ่งเรากำลังพิจารณากัน ณ ที่นี้ ก็จะได้แก่ปรัชญาที่กลายเป็นโลก^๑

ในทัศนะของชาร์ตรไคปรัชญาคือความคิดที่ได้จากชีวิตจริงของมนุษย์ และจะต้องนำไปใช้ ได้ในความเป็นอยู่ของมนุษย์ควย ชั้นปรัชญา เป็นชั้นใช้ความคิดไตรตรอง หลังจากคิดแล้วจะต้อง แปรสภาพความคิดนั้นให้สามารถนำมาใช้ในสังคมได้ การอธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ตาม ทัศนะของชาร์ตรและมาร์กซ์ เป็นการอธิบายตามแนวการนำปรัชญาไปใช้ในชีวิตจริงของมนุษย์ เพราะไคอธิบายความเป็นไปของมนุษย์ในสภาพความเป็นจริงว่า มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์จาก การกระทำของมนุษย์เอง และการกระทำของมนุษย์นั้นถ้ามองในแง่ส่วนรวมจะเห็นว่าดำเนินไป ตามวิธีการของการปฏิพัฒนา คือ ดำเนินไปด้วยความขัดแย้งในตัวเอง เพื่อไปสู่จุดหมายที่ดีกว่าเดิม

ทั้งนี้เพราะทั้งสองมีทัศนะคล้ายกันว่า ทรายใต้ที่สังคมยังอยู่ในสภาพการณ์ที่มีความ แร่นแค้น มนุษย์ก็ไม่สามารถจัดการกับความตองการตามธรรมชาติของคนได้ สังคมจะอยู่ใน สภาพที่नावึกมากขึ้น ถ้ายิ่งปล่อยใหญ่จากัดด้วยวิธีการผลิต และความสัมพันธ์อันเป็นนามธรรม ของสรรพสิ่งกับสิ่งอื่น เช่น ของสินค้ากับเงินเป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะกำหนดการพัฒนาสังคม

^๑ Ibid., p.20. "Existentialism, like Marxism, adress itself to experience in order to discover there concrete sythesis; it can conceive of these sythesis only within a moving, dialectical totolization which is nothing else but history or from the stricty cultural point of view which we have adopted here—becoming-the-world."

กำหนดประวัติศาสตร์ จนทำให้คุณค่าของอัตถิภาวะของมนุษย์ต้องสูญหายไปในช่วงการประวัติศาสตร์ มนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าจัดการกับสิ่งเหล่านี้ ตามจุดหมายของตนเอง เสมือนกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในโครงสร้างของการกระทำของตนเอง เพื่อแสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือผู้สร้างประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

อณิภาพ (alienation)

คำว่า "อณิภาพ" ในทัศนะของมาร์กซ์และของฮาร์ตแมนหมายถึง สภาวะของมนุษย์ที่ไม่ได้เป็น ไม่ใคร่รู้สึก หรือไม่ใคร่คิด อย่างที่สมควรจะเป็น จะรู้สึก จะคิด ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือความรู้สึกว่าไม่ลงรอย ไม่เหมาะสม ในสภาพที่เป็นอยู่ (ดังที่มีบางท่าน เช่น บุษตัน รัตนกฤษณาธาร ใช้คำว่า ความแปลกหน้า ในความหมายของ alienation) สภาพเช่นนี้ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกว่าคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนไร้คุณค่า ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่น่าพึงพอใจ จึงทำให้เกิดการดิ้นรน แก้ไขเพื่อทำให้ความเป็นมนุษย์ของตนกลับมีคุณค่าขึ้นมา ตัวอย่างเช่น อณิภาพของกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรแต่ละคนจะมีหน้าที่ประจำของตนที่ต้องทำงานอยู่กับ เครื่องจักรอย่างไม่มี การเปลี่ยนแปลงหรือใช้ความสามารถทำให้ดีขึ้น เขาอาจจะต้องมีหน้าที่เพียงหยิบกล่องผลิตภัณฑ์มาวางบนสายพาน ทำเช่นนี้ อยู่อย่างเดียวในจังหวะการทำงานที่สม่ำเสมอ ไม่ต้องใช้ความคิด ไม่ต้องใช้ฝีมือ ในที่สุดเขาก็จะมีความรู้สึกว่าตัวเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของ เครื่องจักรไปแล้ว เพราะได้เสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไปหลังจากได้ทำงานในหน้าที่เช่นนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากเขาไม่มีโอกาสได้แสดงคุณค่าของความเป็นมนุษย์คือ การคิด การแสดงความสามารถ การเสนอความคิดสร้างสรรค์ออกมาเลย อันจะทำให้เกิดสภาพรู้สึกที่เรียกว่าอณิภาพขึ้นในการใช้แรงงานของเขา

บุษตัน รัตนกฤษณาธาร ได้สรุปความหมายของอณิภาพ (ซึ่งบุษตันใช้ว่า "ความแปลกหน้า") ที่ปรากฏในงานเขียนของมาร์กซ์ว่า

หมายถึงการที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อกิจกรรมของตนเอง ผลผลิตแห่งกิจกรรมโลกและผู้อื่น ในลักษณะที่ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอำนาจอิสระจากเขา เขาเหมือนทาสที่ไร้อำนาจ ทั้งนี้จะมีผลทำให้เขาไม่สามารถพัฒนาสมรรถภาพของเขาซึ่งอยู่ในภาวะแฝงใหลกลายเป็นจริงขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันเขาก็ไม่มีโอกาสพัฒนาศักยภาพใหม่ ๆ ขึ้นมา เพื่อจะพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

สำหรับมาร์กซ์ อรรถาภิธานหลายประเภท แต่ที่เขาเน้นมากที่สุดคือ อรรถาภิธานจากแรงงานที่สร้างผลผลิตขึ้นมา อันเป็นต้นเหตุให้เกิดอรรถาภิธานต่อสิ่งต่าง ๆ ตามมา เช่น อรรถาภิธานต่อสังคม อรรถาภิธานต่อมนุษย์ด้วยกัน อรรถาภิธานต่อวัฒนธรรม เป็นต้น อรรถาภิธานจากการสร้างผลผลิตเป็นสิ่ง เกี่ยวข้องกับอรรถาภิธานจากธรรมชาติของมนุษย์ เพราะในทัศนะของมาร์กซ์ ธรรมชาติของมนุษย์คือสัดแห่งสังคมที่สามารถผลิตอย่างอิสระ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และเพื่อพัฒนาศักยภาพที่แฝงอยู่ในตัวเขาให้เป็นจริง ดังนั้นอรรถาภิธานจากการสร้างผลผลิตจึงทำให้มนุษย์แปลกหน้าไปจากธรรมชาติของตัวเอง ในการผลิตเขาจึงไม่ได้พัฒนาศักยภาพในตัวของเขาใหลกลายเป็นสมรรถภาพขึ้นมา การผลิตจะกลายเป็นการผลิตเพื่อเงิน ซึ่งนำมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค สอนองความต้องการทางร่างกายของเขาเท่านั้น

ทั้งนี้เพราะโดยตัวมันเองแล้วการสร้างผลผลิตนั้นจะเป็นการปรากฏเป็นรูปร่างของแรงงาน ผลผลิตควรเป็นสิ่งแสดงออกถึงความสามารถของมนุษย์ และเป็นสิ่งยืนยันความเป็นจริงของการมีอยู่ของมนุษย์ แต่โดยสภาพความเป็นจริง มาร์กซ์ เห็นว่า มันกลับกลายเป็นการสูญเสียความเป็นมนุษย์ ทำให้มนุษย์กลายเป็นทาสของวัตถุ ดังนั้นการนำผลผลิตมาใช้จึงทำให้เกิดอรรถาภิธาน มนุษย์กลับต้องยกความยิ่งใหญ่และความสำคัญให้แก่วัตถุ ดังจะเห็นจากสภาพความเป็นจริงว่า เป็นเช่นนั้นจริง เช่น มนุษย์ยอมที่จะทุกข์ยาก เป็นหนี้สิน เพื่อจะได้มาซึ่งวัตถุที่พึงเพื่อต่าง ๆ จนในที่สุดก็สร้างนิสัยให้มนุษย์รู้สึกว่าจะขาดสิ่งนั้นไม่ได้ เช่น เครื่องปรับอากาศ โทรทัศน์สี รถยนต์ เป็นต้น

บุหลัน รัตนกฤษณาธาร "วิเคราะห์ปัญหาเรื่องความแปลกหน้า ในหนังสือต้นฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา ของคาร์ล มาร์กซ์" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘, หน้า ๑๓๐.

ชาตรเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ เพราะเขาเองมีทัศนะเช่นเดียวกันว่า มนุษย์เป็น
ผู้สร้างอย่างแท้จริง แต่เมื่อสร้างขึ้นมาแล้วมนุษย์กลับไม่ได้ตระหนักว่า ผลงานที่ตนสร้างนั้น
เป็นของตนเอง เขากล่าวว่า

มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ หมายความว่า เขาได้เปิดเผยตัวเองในประวัติศาสตร์
แต่เกิดอับเฉาภาพต่อประวัติศาสตร์ ในแง่ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นงานที่เกิดจากทุกๆ
การกระทำของมนุษย์ทุกคน แต่ปรากฏแก่มนุษย์เสมือนเป็นพลังแปลกหน้า และยิ่ง
กว่านั้นพวกเขามีใญ่รู้ว่าการกระทำของ เขามีความหมายเช่นไร^๑

อับเฉาภาพทำให้มนุษย์รู้สึกว่าเขาเองไม่มีเสรีภาพ เพราะอับเฉาภาพของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้
อำนาจของวัตถุ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างกลับมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากธรรมชาติ
ของมนุษย์ เพราะอับเฉาภาพของมนุษย์ตกอยู่เหนือวัตถุ มนุษย์จึงจะสามารถกระทำการต่าง ๆ
ได้อย่างมีเสรีภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องขจัดอับเฉาภาพไปโดยการตระหนักว่า ผลผลิตต่าง ๆ ที่
มนุษย์สร้างขึ้น และความเป็นไปของประวัติศาสตร์นั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้
จะมีความสำคัญได้ก็เพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนดให้แก่มัน ตัวอย่างเช่น การประกาศสงคราม.
การประกาศสงครามย่อย เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่อยู่ในประวัติศาสตร์และเป็นประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์
สร้างสงครามก็เท่ากับมนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ ทหารทุกคนที่เขารวมสงครามจะตองเอาตัวเอง
เขารวมสงครามด้วย หมายความว่าทหารจะตองมีความสำนึกว่า สงครามนั้นเป็นสงครามของตน
มิใช่คิดว่าเป็นสงครามที่เกิดจากหัวหน้ารัฐบาล เป็นผู้ประกาศแต่เพียงผู้เดียว ทหารเขารวมรบ
เพราะคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การคิดวาสงครามมิใช่เรื่องของตนเองนั่นคือความรู้สึกที่ทำให้เกิด

^๑ Jean-Paul Sartre, Search for a Method, p.89. "Thus man makes
History; this means that he objectifies himself in it and is alienated
in it. In this sense History, which is the proper work of all activity
and of all man, appears to men as a foreign force exactly in so far as
they do not recognize the meaning of their enterprise."

อันยภาพ ทหารที่มีความรู้สึกเช่นนี้จะทำการรบไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีจุดหมายที่จะทำให้เกิดที่สุด เนื่องจากสภาพสงครามเป็นเหมือนสิ่งภายนอกที่บังคับให้ทำการรบ แต่ถาตระหนักว่าสงครามเป็นของตนเองจะทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบขึ้น และความรู้สึกชอบของตนก็จะปรากฏออกมาในการทำการรบให้ดีที่สุด เพราะสงครามคือสิ่งที่ตนจะต้องรับผิดชอบ

ในกรณีอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เราอาจจะอธิบายถึงอันยภาพได้เช่น กรณีของกรรมกรในโรงงานทอผ้า ความเป็นอันยภาพของกรรมกรในโรงงานทอผ้า คือ การมีความคิดว่าผ้าที่ตนเองกำลังทำการผลิตอยู่นั้นไม่ใช่ของตน แต่เป็นของเจ้าของโรงงานทอผ้า การพยายามทำงานให้ดีที่สุดไม่ใช่เพราะต้องการให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด แต่เพื่อให้ผู้จัดการโรงงานเห็นว่าตนทำงานดีที่สุด จะได้เพิ่มเงินเดือนให้ งานที่ออกมาจะเป็นเช่นไรไม่ใช่สิ่งที่ตนเองจะต้องรับผิดชอบ คนเหล่านี้จะทำงานเพราะถูกบังคับโดยการผลิตผ้าเพื่อแลกกับเงินเดือน เงินเดือนคือส่วนสำคัญที่เขาต้องการ แต่ถากรรมกรไม่มีอันยภาพในงานของตน เขาจะมีความรู้สึกว่าผ้าที่ผลิตนั้นคือผลงานที่แสดงออกถึงความสามารถของพวกเขา งานแต่ละชิ้นที่ออกไปจากโรงงานจะต้องดีที่สุด ไม่ใช่เพราะเพื่อจะได้เงินค่าจ้างสูงอย่าง เดียว แต่เป็นเพราะมันเป็นผลงานที่เขาจะต้องรับผิดชอบ เงินคือค่าตอบแทนซึ่งมาทีหลัง

จึงเห็นได้ว่าถาแก้ไขอันยภาพได้สำเร็จ มนุษย์จะมีความสำนึกถึงความสำคัญแห่งอัตถิภาวะของตน และมีความรับผิดชอบต่อผลงานของตนมากยิ่งขึ้น

การปฏิบัติ

ในทัศนะของฆาตรกรการปฏิบัติเป็นรูปแบบของการแสดงออกซึ่ง เสรีภาพและความรับผิดชอบ ต่อจุดหมายที่ใดทั้งไว้ แต่มันก็สร้างความลำบากใจให้แก่ฆาตรกรมาก เพราะว่าการปฏิบัติมีอันตรายเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีการปฏิบัติ สิ่งที่จะถูกทำลายก็คือชีวิตมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะเป็นการทำลายเพื่อไปสู่จุดหมายอีกจุดหมายหนึ่ง ซึ่งเป็นของทีคนกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นหนึ่งสร้างขึ้น ในกรณีเช่นนี้ใครจะเป็นผู้ตัดสินว่าความคิดของฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด ในเมื่อมนุษย์พวกหนึ่งเลือกที่จะไปสู่จุดหมายหนึ่ง ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งมุ่งไปสู่อีกจุดหมายหนึ่ง จนทำให้เกิดการเผชิญหน้ากัน เมื่อฆาตรกรดำเนินตาม

ความคิดในแนวทางการพัฒนาการ เขาจึงต้องยอมรับว่าการปฏิบัติเป็นสิ่งที่แท้จริงในขบวนการทางประวัติศาสตร์ แต่การปฏิบัตินั้นจะต้องไม่ใช่เป็นการปฏิบัติเพื่อคนาธิปไตย (The Aristocracy) มันจะต้องเป็นการปฏิบัติเพื่อกำเนินไปสู่การพัฒนาอย่างไคณล

การพัฒนาอย่างไคณลในทัศนะของซาร์ตรก็คือการพัฒนาไปสู่สภาพสังคมที่มนุษย์มีความเป็นอยู่เท่าเทียมกัน ไม่มีชนชั้น ซาร์ตรจึงมีความเชื่อ เช่นเดียวกับที่พวกมาร์กซิสต์ทั้งหลาย เชื่อกันว่า ในสังคม เช่นนั้นมนุษย์จะสามารถมีเสรีภาพทางด้านการครองชีวิตอย่างสมบูรณ์ เพราะอุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง จะไม่มีอีกต่อไป

ความหมายของคำว่าปฏิบัติของซาร์ตร มิได้มีความหมายเอาจริง เอาจังหรือรุนแรง เหมือนกับวิธีการของพวกมาร์กซิสต์ ที่เสนอความคิดว่าการปฏิบัติจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อชนชั้นกรรมาชีพได้ใช้กำลัง เขาทำลายชนชั้นนายทุนให้หมดสิ้นไป โดยมีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นแกนนำ ทั้งนี้เพราะซาร์ตรได้สร้างปรัชญาที่เน้นมนุษย์นิยม การนำเอาปรัชญามนุษย์นิยมมาผูกพันกับการปฏิบัติสังคมโดยใช้กำลังรุนแรง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ซาร์ตรมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมเสียใหม่ โดยวิธีการที่ไม่ใช่การปฏิบัติใช้กำลัง หรือหลีกเลี่ยงการใช้กำลังอย่างมากที่สุด ถึงแม้ว่าการปฏิบัติหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่อแสดงความเป็นตัวเองออกมา แต่วิธีการเปลี่ยนแปลงนี้เมื่ออยู่หลายวิธีด้วยกันก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ การที่จะกำหนดใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ซาร์ตรได้แสดงทัศนะเรื่องการปฏิเสธ (negation) หรือศูนย์วรรต (nihilation) ซึ่งเป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งซึ่งสามารถจะนำไปสู่ความมีเสรีภาพได้ เพราะการศูนย์วรรตคือการปฏิเสธคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่มีอำนาจครอบงำสัมปชัญญะของมนุษย์ ให้สิ่งที่มีอำนาจนั้นมีสภาพเป็นศูนย์ ซึ่งจะทำให้มนุษย์ตระหนักในสัจของตนเองว่าสามารถกระทำได้อย่างมีเสรีภาพ เมื่อตระหนักได้เช่นนี้จะทำให้มนุษย์แสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมา แม้แต่ในสถานการณ์ซึ่งบีบบังคับอยู่ ตัวอย่าง เช่นการหยุดงานเพื่อเรียกร้องตามข้อเสนองานของกรรมกร ที่ต้องเผชิญหน้ากับอำนาจของเจ้าของโรงงาน ในกรณีเช่นนี้กรรมกรจะศูนย์วรรตอำนาจทุกประเภทของเจ้าของโรงงานคือ อำนาจเงิน อำนาจการทำร้าย เป็นต้น แล้วแสดง

ความเป็นตัวเองออกมาตามจุดหมายที่พวกเขาเลือกกระทำ ในขั้นนี้กรรมกรได้แสดง เสรีภาพ ออกมาอย่างเต็มที่ และในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็รับผิดชอบต่อความเป็นตัวของตัวเองที่ได้แสดง ออกมา ในสภาพเช่นนั้นอำนาจของเจ้าของโรงงานไม่ได้อยู่เหนือการตัดสินใจของเขา แต่มี สภาพเป็นศูนย์และไม่มีอยู่ในความคิดของเขา ถ้าการปฏิเสชนี้ขยายขอบเขตออกไปกว้างขึ้น มีจำนวนมากขึ้น ฝ่ายผู้มีอำนาจก็จะเกิดความละอายใจ กระวนกระวายใจ และทรมานใจเพราะ ตัวเขาคงอยู่ในสภาพที่ถูกปฏิเสธ ซึ่งสภาพที่ถูกปฏิเสธนั้นแท้จริง เป็นสภาพของสัตว์ในตัวเอง อันมีค่า เป็นวัตถุ ที่ถูกรังเกียจ ถูกปฏิเสธจากมนุษย์ด้วยกัน สัมปตัญญะของมนุษย์ยอมทนต่อลักษณะเช่นนี้ ไม่ได้นาน ต้องยอมตามขอเสนอของคนจำนวนมากในที่สุด ในลักษณะเช่นนี้ก็นำไปใช้กับความ ชัดแย้งระหว่างชนชั้นกับชนชั้นยอมนำไปสู่ผลคือ การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงโดยไม่ใช้กำลัง

ซาร์ตรมีทัศนะในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงว่า พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้นต้อง เป็นของ ชนชั้นกรรมมาชีพ เช่นเดียวกับพวกมาร์กซิสต์ เพราะชนชั้นกรรมมาชีพมีสัมปตัญญะที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อ รับรู้ความทุกข์ยาก จากการถูกขูดรีด ซึ่งทำให้เขาต้องปฏิเสธสภาพที่เขาถูกบังคับให้ เป็นอยู่ เพราะเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงโดยพวกเขาเองสามารถทำลายสภาพทุกข์ยากที่เขาต้องประสบอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงที่ชนชั้นกรรมมาชีพสามารถทำได้คือการถอนตัวออกจากความสัมพันธ์กับระบบเดิม เพื่อสร้างสังคมใหม่ในรูปแบบที่กรรมมาชีพได้สร้างแบบขึ้นจากตัวเอง

ความคิดเรื่องการปฏิวัติสอดคล้องกับความคิดเรื่องการทำลายสัตว์ในตัวเอง เพื่อเกิดส่วน ที่เป็นสัตว์สำหรับตัวเอง ซึ่งซาร์ตรอธิบายไว้ในผลงานช่วงแรก ๆ สัตว์สำหรับตัวเองมีสภาพเป็น เสรีภาพเพราะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ มีสภาพคิดได้ จึงมีสมรรถภาพที่จะสร้างสรรค์โลกให้ เป็นไปตามจุดหมายที่สัตว์สำหรับตัวเองเลือก เมื่อพิจารณาว่าชนชั้นกรรมมาชีพเป็นพลังสร้างสรรค์ โลกอย่างแท้จริง การปฏิวัติก็คือการทำลายชนชั้นกลาง (bourgeoisie) เพื่อดำเนินไปสู่ การสร้างสรรค์โลกใหม่เสรีภาพอย่างสมบูรณ์ ชนชั้นกลางคือสัตว์ในตัวเอง เพราะมีสภาพที่พยายาม อนุรักษ์ของเก่า ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ด้วยความเกรงกลัวว่าชนชั้นของตนเองจะถูก ทำลายลง จะรักษารูฐานะของตนไว้ไม่ได้อ จึงต้องรักษาสภาพเดิมไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ เมื่อซาร์ตรมีทัศนะดัง เดิม เรื่องสัตว์สำหรับตัวเอง เช่นนี้ จึงสอดคล้องกับทัศนะในการอธิบายสังคม

ในรูปแบบของการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อไปสู่สภาพที่เสรีของคาร์ล มาร์กซ์ แต่ชาวยุโรปต้องประสบปัญหาหลายอย่างซึ่ง เขามิอาจจะยอมรับได้ เมื่อพิจารณาถึงการนำเอาปรัชญาของมาร์กซ์ไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเขาได้เห็นการนำเอาปรัชญาของมาร์กซ์ไปใช้ในประเทศสหภาพโซเวียตรัสเซีย ชาวยุโรปได้เริ่มเห็นอันตรายจากอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งพยายามสร้างความคิดว่าการสร้างพรรคเป็นการสร้างแกนนำการปฏิวัติ แต่หลังจากปฏิวัติล้มล้างชนชั้นเดิมแล้ว อำนาจของพรรคกลับมีมากขึ้น ชาวยุโรปเห็นว่าสิ่งนี้ไม่ได้นำไปสู่จุดหมายของการปฏิวัติแบบมาร์กซ์สักแต่เป็นการสร้างอำนาจการปกครอง เค็ดซาคของคอมมิวนิสต์โดยอีกรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ในสภาพเช่นนี้ การปฏิวัติและผลที่ได้จากการปฏิวัติก็เป็นอันยากพออย่างใหม่ของมนุษย์ เพราะมันไม่สามารถกลายเป็นจุดหมายของชีวิตได้

ทั้งนี้เพราะผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้ปรากฏคุณลักษณะของมนุษย์เป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงเลย เมื่อผลเช่นนั้นเกิดขึ้นมาจึงกลับเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัฒนธรรมใหม่ ความสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นความสัมพันธ์ที่ใหม่มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น รูปแบบเช่นนี้จึง เป็นการสร้างความคับข้องใจ เพิ่มขึ้นจากความคับข้องใจที่ได้จากการดำรงชีวิตในระบบเก่า

ชาวยุโรปยอมรับการปฏิวัติเพราะ เชื่อว่าการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพมีเป้าหมายไม่เฉพาะแต่การยึดอำนาจทางการเมืองของรัฐเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งที่จะ เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจเสียใหม่ ล้มล้างมูลเหตุทาง เศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม อำนาจเค็ดซาคของชนชั้นกรรมาชีพไม่ใช่จุดหมายในตัวของมันเอง เป็นแต่เพียงระยะของการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายสุดท้ายคือ การล้มล้างชนชั้นทั้งปวง เพื่อสร้างสังคมที่ปราศจากชนชั้น (classless society)

เหตุที่ต้องมีการล้มล้างชนชั้นก็เพื่อขจัดระบบและความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ก่อให้เกิดชนชั้นระบบทางการผลิตที่ก่อให้เกิดชนชั้นคือ ระบบที่กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง มิได้ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ในขณะที่คนกลุ่มหนึ่งได้ประโยชน์จากการผลิต คนอีกกลุ่มหนึ่งกลับต้อง เสียเปรียบ ในฐานะที่ค่าตอบแทนในสังคม

สังคมที่ปราศจากชนชั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการมีชนชั้นทำให้มีสภาพเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เมื่อปราศจากชนชั้น ความขัดแย้งต่าง ๆ จะหมดไป แม้แต่อำนาจของรัฐก็จะหมดไป หรือถึงแม้จะมีความขัดแย้งอยู่ก็เป็นความขัดแย้งธรรมดา ที่สามารถประนีประนอมกันได้ เพราะไม่ใช่การขัดแย้งระหว่างชนชั้น อันเป็นความขัดแย้งของผลประโยชน์ที่ไม่มีทางประนีประนอมกันได้ ดังนั้นชาวยุโรปจึงมีความเชื่อเหมือนที่มาร์กซ์เชื่อว่า สังคมที่ไม่มีชนชั้นจะมีแต่ความสุข ไม่มีสงคราม เป็นสังคมที่มนุษย์แต่ละคนสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยความร่วมมือซึ่งกันและกัน มากกว่าแข่งขันกัน ไม่มีการสะสมทรัพย์ ไม่มีการขูดรีด ทุกคนทำงานโดยได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็น ไม่ใช่ตามความสามารถ มนุษย์ในสภาพนั้นจึงจะมีเสรีภาพ สามารถที่จะรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคมได้อย่างสมบูรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย